

УДК 334.732

JEL Classification: J54, Q13

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8\(41\).105-112](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8(41).105-112)**А.О. Пантелеймоненко**, проф., д-р екон. наук*Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, Україна***В. В. Гончаренко**, проф., д-р екон. наук*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна***О. А. Довгаль**, проф., д-р екон. наук*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна*

Участь у сільськогосподарських кооперативах: стимулюючі та стримуючі чинники

Акцентовано, що у сучасній українській економічній науці відсутні праці, що комплексно відображають і стимулюючі, і стримуючі чинники щодо організації та функціонування українських сільськогосподарських сервісних (обслуговуючих) кооперативів. На основі результатів роботи з фокус-групами фермерів Полтавської області, визначено названі чинники, а також представлено науково-практичні коментарі до кожного з них.

Серед основних стимулюючих чинників, що обумовлюють потребу участі в сільськогосподарських сервісних (обслуговуючих) кооперативах виділено низький рівень сільськогосподарських, економічних та правових знань у дрібних сільськогосподарських товаровиробників. Підкреслено, що потребу в кооперуванні посилює відсутність власних коштів та доступу до кредитних ресурсів на господарські потреби, а також до віддалених ринків збуту та брак об'єктивної інформації про вигідних постачальників. До важливих стимулюючих факторів віднесено низький рівень довіри фермерів та дрібних сільськогосподарських товаровиробників до різного роду зовнішньої підтримки: державної, зарубіжної технічної та допомоги з боку вітчизняних фермерських представницьких організацій. Досить загрозливим для фермерського руху, і водночас стимулом до консолідації зусиль і ресурсів невеликих аграріїв є процес фізичного старіння осіб, які у 1990 роках починали й активно розвивали свої господарства. Стимулюючими щодо вступу до сільськогосподарських сервісних (обслуговуючих) кооперативів є також проблеми, пов'язані з недостатністю кваліфікованих і дисциплінованих працівників, обмежені можливості щодо підвищення кваліфікації та обміну досвідом із зарубіжними колегами-фермерами.

Підкреслено, що усвідомлення необхідності участі в сервісному сільськогосподарському кооперативі для багатьох фермерів ускладняється низкою чинників неекономічного характеру. Подолавши ці труднощі можна в повній мірі реалізувати потенціал названої категорії сільгоспвиробників, а саме при допомозі сервісних сільськогосподарських кооперативів різної спеціалізації.

кооперативи, сільськогосподарські сервісні кооперативи, фермери

Постановка проблеми. Світовий досвід переконливо свідчить про важливе значення для фермерів участі в сільськогосподарських кооперативах. Розуміючи це, українські вчені з кінця 1990-х рр. доклали чимало зусиль для розвитку кооперативного руху в аграрному секторі. На даний час у нашому суспільстві вже сформувався певне розуміння важливості його ролі. А з боку держави навіть виділяються бюджетні кошти для підтримки ініціатив щодо створення сільськогосподарських кооперативів. Проте, така підтримка носить епізодичний характер, а відсутність належного контролю за цільовим використанням коштів приваблює тих, хто має бажання отримати «легкі гроші» для особистих, часто негосподарських потреб. Тому значна кількість кооперативів створена лише «на папері», що дискредитує кооперативну ідею. Це актуалізує значення публікацій науково-практичного характеру на кооперативну тематику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні української вчені-кооператори за тривалий час існування кооперативного руху продемонстрували глибокі

знання його проблем, причому, багато з них, починаючи з кінця 1990 років, опублікували фундаментальні праці щодо проблем організації та функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. До їх числа належать роботи В. Гончаренка, В. Зіновчука, М. Маліка, Л. Молдаван, А. Пантелеймоненка та інших відомих дослідників.

Серед праць останніх років переважають публікації, присвячені проблемам стимулювання та державного регулювання діяльності сільськогосподарських кооперативів. Так, Я. Сидоров у статті «Стимулювання сільськогосподарського кооперативного руху як напрям державної аграрної політики: правові питання» (2019 р.) вказує на те, що «потенціал кооперативного руху на селі не розкрито, зокрема через неефективність, непослідовність та несистемність його державної політики». Пріоритетними для розвитку сільськогосподарської кооперації автор вбачає прийняття досконалого Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», «Державної програми розвитку сільськогосподарської кооперації», а також «посилення співпраці між державним та приватним сектором із розвитку кооперативного руху в сільському господарстві... активізацію інформаційно-просвітницької складової державної аграрної політики із стимулювання сільськогосподарських кооперативів» [11, с. 63-64].

Подібну точку зору має О. Саковська, яка в статті «Концептуальні засади розвитку кооперації у сфері сільського господарства: проблематика та шляхи вирішення» (2020 р.) акцентує на тому, «що одним із ключових факторів, які гальмують розвиток сільськогосподарської кооперації, є недосконалість чинного законодавства, яким регулюється діяльність сільськогосподарських кооперативів...», а «розвиток та підтримка кооперативного руху на селі дасть змогу вирішити комплекс соціально-економічних завдань, пов'язаних з підвищенням рівня життя сільського населення... і, як наслідок, покращення економіки, як на рівні регіону так і країни» [10, с. 21-22].

При цьому слід зауважити, що результати досліджень стосуються не тільки існуючих зовнішніх, а й внутрішніх проблем розвитку сільськогосподарських кооперативів. Зокрема, на таких аспектах зосереджено увагу в публікаціях Р. Корінця та Л. Яреми [6; 8; 12]. Так, у спільній праці «Розвиток кооперації в Україні та Німеччині – аграрно-політичні пропозиції для України» (2018 р.) Р. Корінець та М. Гердс зазначають, що «перешкодою на шляху розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є відсутність державної підтримки і погане законодавство», а також виділяють окремі внутрішні «фактори, що негативно впливають на розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації», до яких відносять: відсутність спеціалістів, лідерів; нерозуміння членами ідеї кооперації; «боязнь колективної праці»; «проблеми в інформаційному забезпеченні процесів становлення і розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації» [6, с. 20].

Більш системним підходом до проблем розвитку сільськогосподарських кооперативів характеризується стаття Л. Яреми «Сільськогосподарські кооперативи: проблеми і перспективи», де визначено «групи негативних чинників впливу на розвиток сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу», зокрема: державні, економічні та організаційні [12, с. 279].

Проте, у сучасній українській економічній науці відсутні праці, що в комплексі відображають і стимулюючі, і стримуючі чинники щодо організації та функціонування українським сільськогосподарських сервісних (обслуговуючих) кооперативів.

Постановка завдання. На основі результатів роботи з фокус-групами фермерів Полтавської області, визначити стимулюючі та стримуючі чинники щодо їх можливої участі в сільськогосподарських кооперативах, а також проаналізувати і дати науково-практичні коментарі до кожного з них. Основними методами цього дослідження,

передусім, стали методи наукового узагальнення, аналізу та синтезу, що були використані для найбільш ефективної реалізації поставленої мети.

Виклад основного матеріалу. Передусім слід зауважити, що в Україні існує кілька основних груп сільгоспвиробників, яких називають загальним терміном «фермери». Згідно існуючої класифікації серед них:

- фермерські господарства – юридичні особи;
- сімейні фермерські господарства – фізичні особи-підприємці;
- особисті селянські господарства / одноосібники – фізичні особи;
- інші комерційні сільгоспвиробники, які фактично потрапляють до категорії фермерів (так звані фізичні особи-підприємці або інші типи юридичних осіб, що працюють на відносно невеликих земельних ділянках або мають відносно невеликий обсяг товарообігу).

В самому секторі названих «фермерських» господарств існує певна неформальна градація, в основу якої покладено розміри землеволодіння та землекористування. Враховуючи результати попередніх досліджень та спираючись на власні, можна запропонувати таку класифікацію: до 20 га – мікро господарства; 20-100 – малі; 100-500 – середні та понад 500 – великі [5, с. 43; 3].

При цьому слід зауважити, що незважаючи на вищезгадані категорії «фермерських» господарств, можна цілком аргументовано стверджувати, що їхні власники мають значну, здебільшого неусвідомлену потребу щодо участі в сільськогосподарських кооперативах. Нижче ми пропонуємо перелік чинників, що обумовлюють таку потребу. Зазначені чинники є результатом всебічного вивчення існуючих джерел та роботи з фокус-групами переважної більшості місцевих осередків «фермерів» з Полтавської області. Передусім зауважимо, що рівень розуміння ними наявних проблем є різним. З цією метою кожний із названих нижче чинників подано з певними коментарями. Так, до чинників, що обумовлюють необхідність участі фермерів та дрібних землевласників у сільськогосподарських кооперативах.

Низький рівень сільськогосподарських та економічних знань. В Україні склалась неоднозначна ситуація, коли формально стати сільським товаровиробником з визначеним статусом чи без нього нескладно. Це передбачає стаття 5 Закону України «Про фермерське господарство» (Редакція від 20.10.2021). Вона гарантує право на створення фермерського господарства кожному дієздатному громадянину України, який досяг 18-річного віку та виявив бажання створити фермерське господарство [9]. Надаючи таке право широкому колу громадян, держава, разом з тим, не ставить вимогу щодо готовності до ефективного ведення «фермерського» господарства. При практичній відсутності агроекономічних знань та елементарної економічної грамотності важко говорити про ефективне господарювання та відсутність ризиків, характерних для аграрного сектору економіки.

Те саме можна стверджувати, коли мова йде *відсутність чи недостатність правових знань у пересічних українських сільськогосподарських товаровиробників*, які постійно відчувають не тільки негативний вплив конкурентного середовища, а й корупційні дії окремих представників влади, і навіть прояви рейдерства, що останнім часом активізувались стосовно земельної власності.

Відсутність коштів для формування необхідної матеріально-технічної бази та придбання якісного посівного матеріалу, худоби, птиці та передових технологій суттєво ускладнює процес становлення «молодих» фермерських господарств та господарств дрібних приватних землевласників.

Відсутність в Україні ефективної державної аграрної політики залишає дрібних сільськогосподарських товаровиробників сам на сам з фінансовими проблемами.

Недоступність кредитних ресурсів стала для них вже проблемою хронічною. Адже широко відомо, що банки, розглядаючи «агрокредити» як найбільш ризикові, й практично відмовились від кредитування цієї категорії позичальників через відсутність ліквідної застави. Певна альтернатива в такій ситуації є. Пересічні сільськогосподарські товаровиробники можуть вивільнити частину коштів щоб спрямувати їх на ведення господарської діяльності за умови гуртових закупівель всього необхідного. Але така економія на витратах можлива лише для організованих груп фермерів та близьких до них товаровиробників [1-4].

Серед низки проблем, що неможливо одноосібно вирішити українським дрібним та середнім виробникам сільськогосподарської продукції є *відсутність доступу до віддалених ринків збуту*. Торгівельні посередники практично повністю унеможливили пряме представлення на них продукції названих категорій сільгоспвиробників.

Незважаючи на те, що різного роду інформація маркетингового місту стала за останні десятиріччя більш доступною для малих та середніх сільськогосподарських товаровиробників, проте, можна без перебільшення констатувати, що такої *інформації про ринок недостатньо для оптимального вибору постачальників* всього необхідного для ведення господарства *та каналів вигідного збуту продукції*.

Говорячи про проблеми вищезгаданих категорій сільськогосподарських товаровиробників слід звернути увагу на *низький ступінь довіри щодо можливої державної підтримки, зарубіжної технічної допомоги та допомоги з боку вітчизняних фермерських представницьких організацій*. Саме через таку недовіру роз'єднані, з низьким рівнем агроекономічних, правових знань, а часто й елементарної громадянської культури, дрібні приватні землевласники часто навіть не допускають саму можливість щодо отримання такої допомоги. Типовою є й ситуація, коли фермери недовіряючи місцевій владі, автоматично переносять вектор своєї недовіри на спеціальні державні установи, що реально допомагають їхнім колегам. Поза довірою, а через це без активної участі з боку названих категорій сільськогосподарських товаровиробників, залишаються й місцеві фермерські асоціації, що як правило (і часто цілком справедливо) розглядаються лише як заполітизовані представницькі організації. Проте, у протилежній ситуації, вони могли б бути реципієнтами проектів зарубіжної технічної допомоги, спрямованої на потреби пересічних сільгоспвиробників. Критикуючи «заполітизованість» своїх представницьких організацій, у той же час фермери та дрібні приватні землевласники висловлюють бажання бути учасниками організацій реально орієнтованих на економічну допомогу (взаємодопомогу).

В останні роки проявилася ще одна загрозлива тенденція у фермерському русі. Невпинно йде *процес фізичного старіння осіб, які у 1990 роках починали й активно розвивали свої господарства*. Досягши на початку ХХІ ст. певного, часто досить високого рівня розвитку господарств, вони тепер поступово втрачають свої позиції на ринку. Типовою причиною є те, що за станом здоров'я вони з кожним роком все більше втрачають можливість докладати достатніх зусиль для ефективної участі у веденні своєї господарської діяльності. А відсутність родичів- правонаступників, веде такі господарства до повного занепаду. Більше того, ця група фермерів висловлює стурбованість відносно того, що їхні діти, які живуть далеко від них, можуть взагалі не отримати ніякого спадку, у тому числі й землі.

Загрозливою для фермерів є *проблема недостатності кваліфікованих та дисциплінованих працівників*. У багатьох населених пунктах (колишніх районних центрах) припинили своє існування професійно-технічних училища, де молодь могла отримати робітничі професії, дуже необхідні для сфери сільськогосподарського виробництва, наприклад, «тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва».

Така ситуація унеможлиблює успішне функціонування фермерських господарств. Щоб вирішити названу проблему багато фермерів змушені напружено працюючи, сумішати низку функціональних обов'язків щодо ведення господарства з безпосередньою роботою за кермом трактора чи комбайна, або запрошувати потрібних фахівців з найближчих міст. Це потребує додаткових зусиль та ресурсів.

Як показує багаторічна українська практика *фермери мають обмежені можливості щодо підвищення кваліфікації*. Як правило (і часто виключно) воно відбувається на базі вищих навчальних закладів аграрного профілю. При цьому слід констатувати, що окремі викладачі, через повну відірваність від практичного життя не виправдовують очікування слухачів-практиків. Разом з тим *обмін досвідом із зарубіжними колегами-фермерами для більшості є неможливим*.

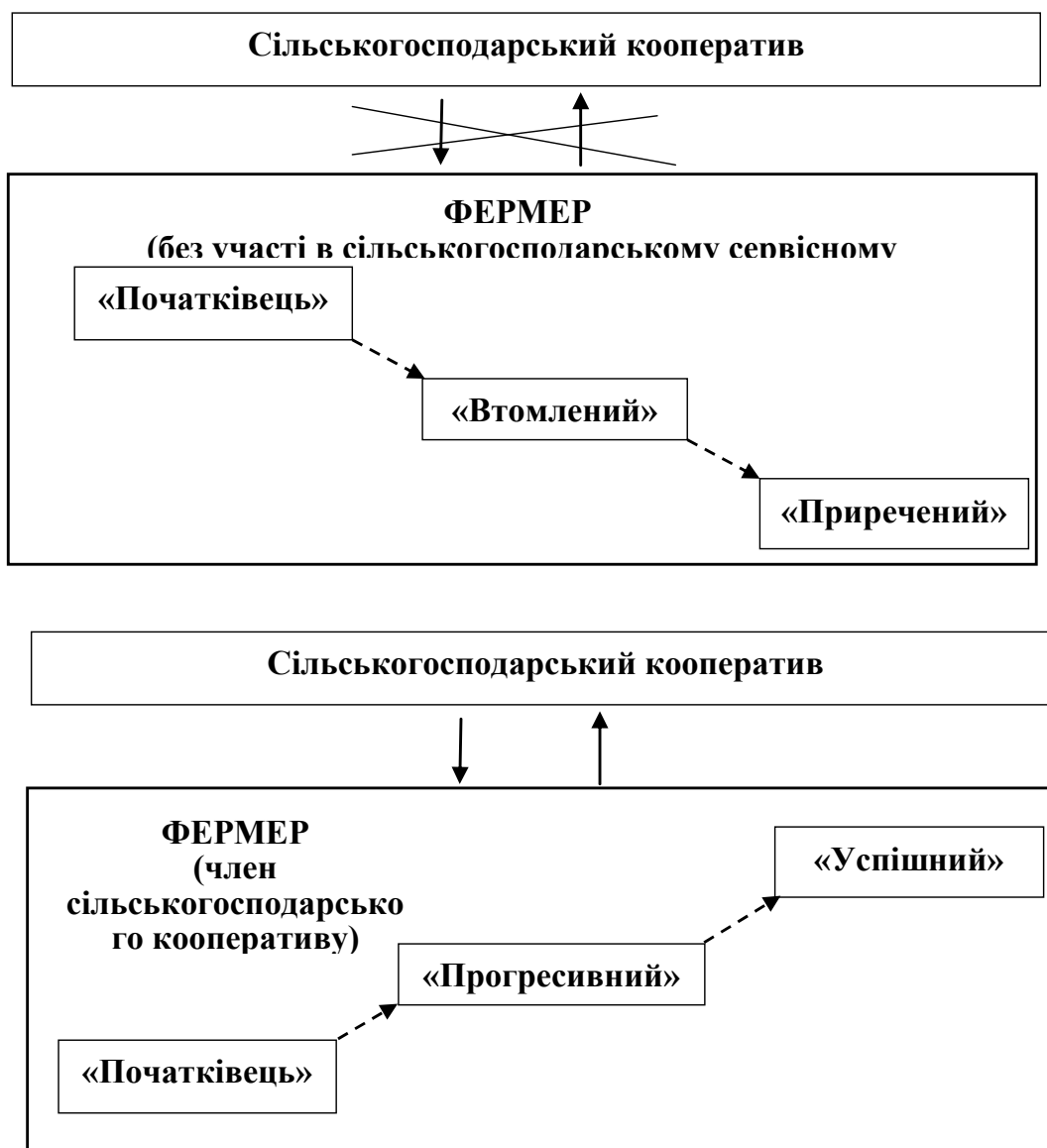

Рисунок 1 – Можливі «сценарії успішності» українських фермерів без участі та за умови членства в сільськогосподарському сервісному (обслуговуючому) кооперативі

Джерело: авторська розробка

Виходячи з вищезазначеного серед фермерів та дрібних приватних землевласників можна виділити три умовні групи тих, яким участь у сервісних сільськогосподарських кооперативах є необхідною:

- «початківці» – не мають коштів і техніки;
- «втомлені» мають техніку та достатню для ведення господарства матеріально-технічну базу, але не мають можливості делегувати управління господарством кваліфікованому фахівцеві;
- «приречені» («неперспективні») мають техніку та достатню для ведення господарства матеріально-технічну базу, але не мають найближчих родичів, кому можуть передати господарські функції через поважний вік (господарство з часом розориться, а землю спадкоємці можуть втратити).

При цьому важливо враховувати, що усвідомлення необхідності участі в сервісному сільськогосподарському кооперативі для багатьох фермерів ускладняється низкою чинників неекономічного характеру. Серед них основними є:

- відсутність правильного розуміння значення кооперативів;
- недовіра до колег сільгоспвиробників;
- зневіра в реальності допомоги з боку держави;
- низький рівень моральних якостей у певної категорії фермерів;
- невміння (чи небажання) фермерів працювати в «команді»;
- неготовність фермерів брати на себе відповідальність при спільній діяльності;
- необґрунтоване прагнення мати виключно власну дорогу техніку, обладнання тощо.

Висновок. Резюмуючи вище зазначене, акцентуємо на тому, що в найближчій перспективі більшості перерахованих недоліків досить складно позбутися без зовнішньої допомоги, а саме – без копіткої роботи фахових консультантів (інструкторів-кооператорів), які мають шляхом переконання змінити специфічне «світосприйняття» значної кількості фермерів та дрібних власників землі. Досягнувши позитивного ефекту в цьому питанні, можна в повній мірі реалізувати потенціал названої категорії сільгоспвиробників саме при допомозі сервісних сільськогосподарських кооперативів різної спеціалізації. Також важливо брати до уваги те, що відображені у цій статті проблеми можуть бути предметом окремих досліджень з боку українських вчених.

Список літератури

1. Гончаренко В. В. Кредитна кооперація: збудуємо нову фінансову інфраструктуру села. *Дзеркало тижня*. 2006. № 32, 25 серпня – Івересня. URL: https://zn.ua/ukr/finances/kreditna_kooperatsiya_zbuduemo_novu_finansovu_infrastrukturu_sela.html (дата звернення: 05.04.2022)
2. Гончаренко В.В. Неприбуткова природа кооперативних форм господарювання . *Регіональні перспективи*. 1999. № 4. С.7-10.
3. Гончаренко В.В. Важливість відродження кооперативних банків в Україні в умовах поглиблення кризових явищ у світовій економіці. *Міжнародний кооперативний рух : генезис та тенденції сучасного розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 16-17 лютого 2012 р.* Полтава: ПУЕТ, 2012. С. 208-213; URL: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/3299> (дата звернення: 08.04.2022)
4. Гончаренко В.В. Про зміну концепції розвитку системи кредитної кооперації та її можливий вплив на кредитно-кооперативний сектор національної економіки. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. Полтава: ПУЕТ, 2011. №5 (50). С. 99-107.
5. Горіховський М. В. Стратегічне управління конкурентоспроможністю фермерських господарств: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Кам'янець-Подільський Кам'янець – Подільський, 2018. 277 с.

6. Корінець Р. Гердс М. Розвиток кооперації в Україні та Німеччині – аграрно-політичні пропозиції для України. Звіт з аграрної політики. Київ: Німецько-український агрополітичний діалог (АПД), 2016. 56 с.
7. Нів'євський О., Яворський П., Донченко О. Малі фермери та домогосподарства в сільському господарстві та сільській економіці: оцінка їх ролі та заходи з підтримки їх сталого розвитку. Київ: Проект ЄС «Підтримка впровадження сільськогосподарської та продовольчої політики» (SAFPI) та Представництва ЄС в Україні, 2021. 78 с.; URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/07/Smallholders-KSE.pdf> (дата звернення: 11.04.2022)
8. Пантелеймоненко А.О., Гончаренко В.В. Наслідки непослідовності державної політики у сфері сільськогосподарської кооперації. *Яке майбутнє сільськогосподарських кооперативів? : кол. монографія за ред. В. Зіновчука*. Житомир: Поліський національний університет, 2022. 275 с.
9. Про фермерське господарство. Закон України. Редакція від 20.10.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text> (дата звернення: 11.04.2022)
10. Саковська О. Концептуальні засади розвитку кооперації у сфері сільського господарства: проблематика та шляхи вирішення *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 21-22. С. 54-60.
11. Сидоров Я. Стимулювання сільськогосподарського кооперативного руху як напрям державної аграрної політики: правові питання. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2019. Vol. 6. № 1. С. 58-65.
12. Ярема Л. В. Сільськогосподарські кооперативи: проблеми і перспективи. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск 19. С. 276-281.

References

1. Honcharenko, V.V. (2006). Kredytna kooperatsiya: zbuduyemo novu finansovu infrastrukturu sela [Credit cooperation: we will build a new financial infrastructure of the village]. *Dzerkalo tyzhnia - Mirror of the week*, 32. Retrieved from https://zn.ua/ukr/finances/kreditna_kooperatsiya_zbuduyemo_novu_finansovu_infrastrukturu_sela.html [in Ukrainian].
2. Honcharenko, V.V. (1999). Neprybutkova pryroda kooperatyvnykh form hospodaryuvannya [Non-profit nature of activity cooperatives]. *Rehionalni perspektyvy - Regional perspectives*, 4, 7-10. Retrieved from DOI: 10.13140/RG.2.2.15299.63524 [in Ukrainian].
3. Honcharenko, V.V. (2012). Vazhlyvist' vidrodzhennya kooperatyvnykh bankiv v Ukrayini v umovakh pohlyblennya kryzovykh yavlyshch u svitoviy ekonomitsi [The importance of the revival of cooperative banks of Ukraine in terms of deepening of crisis phenomena in the world economy]. Proceedings from International cooperative movement: genesis and trends of modern development: *Mizhnarodna naukovopraktychna konferentsiia (16-17.02.2012) - International scientific-practical conference*. (pp. 208-213). Poltava: PUET [in Ukrainian].
4. Honcharenko, V.V. (2011). Pro zminu kontseptsiyi rozvytku systemy kredytnoyi kooperatsiyi ta yiyi mozhlyvyv vplyv na kredytno-kooperatyvnyy sektor natsionalnoyi ekonomiky [Changes in the Concept of development of the credit cooperatives system and the possible impact on the credit union sector in the national economy]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli - Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade*, 5, (50), 99-107 [in Ukrainian].
5. Horikhovskyy, M.V. (2018). Stratehichne upravlinnya konkurentospromozhnistyu fermerskykh gospodarstv [Strategic management of farm competitiveness]. *Doctor's thesis*. Kamyanets-Podilskyy [in Ukrainian].
6. Korinets, R., & Herds, M. (2016). *Rozvytok kooperatsiyi v Ukrayini ta Nimechchyni – ahrarno-politychni propozyitsiyi dlya Ukrayiny. [Development of cooperation in Ukraine and Germany - agrarian and political proposals for Ukraine]*. Kyiv: Nimetsko-ukrayinskyy ahropolitychnyy dialoh (APD) [in Ukrainian].
7. Nivjevskyy, O., Yavorskyy, P., & Donchenko, O. (2021). *Mali fermery ta domohospodarstva v sil's'komu hospodarstvi ta sil's'kiy ekonomitsi: otsinka yikh roli ta zakhody z pidtrymky yikh staloho rozvytku [Small Farmers and Households in Agriculture and the Rural Economy: Assessing Their Role and Measures to Support Their Sustainable Development]* Kyiv: Proekt YES «Pidtrymka vprovadzhennya silskohospodars'koyi ta prodovolchoyi polityky» (SAFPI) ta Predstavnytstva YES v Ukrayini. Retrieved from <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/07/Smallholders-KSE.pdf> [in Ukrainian].
8. Panteleimonenko, A.O., & Honcharenko, V.V. (2022). *Consequences of inconsistency of state policy in the field of agricultural cooperation. What is the future of agricultural cooperatives*. V. Zinovchuk (Ed.). Zhytomyr: Poliskyy natsionalnyy universytet.

9. Zakon Ukrainy “Pro fermerske hospodarstvo” [Law of Ukraine “About Farming”] (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text> [in Ukrainian].
10. Sakovska, O. (2020). Kontseptualni zasady rozvytku kooperatsiyi u sferi silskoho hospodarstva: problematyka ta shlyakhy vyrishennya [Conceptual principles of development of cooperation in the field of agriculture: problems and solutions]. *Investytsii: praktyka ta dosvid - Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 21-22, 54-60 [in Ukrainian].
11. Sydorov, YA. (2019). Stymulyuvannya silskohospodarskoho kooperatyvnoho rukhu yak napryam derzhavnoyi ahrarnoyi polityky: pravovi pytannya [Stimulation of agricultural cooperative movement as a direction of state agrarian policy: legal issues]. *Evropsky politicky a pravni diskurz*, Vol. 6, 1, 58-65 [in Ukrainian].
12. Yarema, L.V. (2018). Silskohospodarski kooperatyvy: problemy i perspektyvy [Agricultural cooperatives: problems and pro Agricultural cooperatives: problems and perspectives]. *Ekonomika i suspilstvo - Ekonomika i suspilstvo*, 19, 276-281 [in Ukrainian].

Andrii Panteleimonenko, Professor, Doctor in Economics (Doctor of Economics sciences)
Poltava State Agrarian University, Poltava, Ukraine

Vladyslav Honcharenko, Professor, Doctor in Economics (Doctor of Economics sciences)
V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine

Olena Dovgal, Professor, Doctor in Economics (Doctor of Economics sciences)
V.N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv Ukraine

Participation in Agricultural Cooperatives: Stimulating and Restraining Factors

It is emphasized that in modern Ukrainian economic science there are no works that comprehensively reflect both stimulating and restraining factors regarding the organization and functioning of Ukrainian agricultural servicing cooperatives. Based on the results of work with focus groups of farmers in Poltava region, these factors are identified, as well as scientific and practical comments on each of them are presented.

The high level of agricultural, economic and legal knowledge of small agricultural producers is among the main stimulating factors that determine the need to participate in agricultural servicing cooperatives. It is emphasized that the need for cooperation is exacerbated by the lack of own funds and access to credit resources for economic needs, as well as to remote markets and the lack of objective information about profitable suppliers. Important stimulating factors include the low level of trust of farmers and small agricultural producers in various types of external support: state, foreign technical assistance and assistance from domestic farmers' representative organizations. The process of physical aging of people who started and actively developed their farms in the 1990s is quite a threat to the farmers' movement, and at the same time an incentive to consolidate the efforts and resources of small farmers. Problems related to the lack of qualified and disciplined workers, limited opportunities for professional development and exchange of experience with foreign colleagues-farmers are also stimulating for joining agricultural servicing cooperatives.

It is emphasized that the awareness of the need to participate in the servicing agricultural cooperative for many farmers and small agricultural producers is complicated by a number of non-economic factors. Having overcome these difficulties, it is possible to fully realize the potential of this category of agricultural producers, namely with the help of servicing agricultural cooperatives of various specializations.

cooperatives, agricultural service cooperatives, farmers

Одержано (Received) 23.04.2022

Прорецензовано (Reviewed) 09.05.2022

Прийнято до друку (Approved) 30.05.2022